

Medical Ethics and Law
Research Center

Faṣlnāmah-i akhlāq-i pizishkī i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics

2023; 17(48): e6

Shahid Beheshti
University of Medical Sciences

The Mediating Role of Moral Reasoning in the Relationship between Emotional Intelligence and Behavior in Bystanders to Bullying

Hossein Souri^{1*}, Mohammad Bagher Koopaii², Esmail Safari³

1. Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

2. Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Payam Noor University, Tehran, Iran.

3. Department of Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: In today's world, where social environments are changing exponentially, social skills play an essential role in the mediating process between emotional intelligence factors and individuals' performance. The present study aims to investigate the mediating role of moral reasoning in the relationship between emotional intelligence and behavior in bystanders to bullying.

Methods: This correlational research is of structural equation model type. The target population consisted of male and female secondary school students in Khorram Abad, Lorestan in the academic year of 2022-23. The study population consisted of 310 students, who were selected through cluster sampling. Data collection tools included the Defining Issues Test (The DIT, Rest et al.), Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i) and the Participant Role Questionnaire (PRS, Salmivalli et al.). Data analysis was done using structural equation model and Smart PLS 3.

Ethical Considerations: Ethical standards were observed, including explaining the purpose of the research, anonymity, data confidentiality, voluntary participation and obtaining informed consents from the participants.

Results: The results of the current research indicated that all significance coefficients (t-value) were greater than 1.96, R^2 values for the endogenous components of the research belonged to the range of 0.53 to 0.93 and the results of Q^2 values for all model structures belonged to the range of 0.27 to 0.61, which shows the significance of all the relationships between components at the confidence level of 95%. Based on the results, emotional intelligence has a positive and significant effect on moral reasoning and behavior in bystanders to bullying. Furthermore, the results indicated that the significance number and the indirect coefficient are equal to 8.26 and 0.45, respectively, which means that moral reasoning plays a mediating role in the relationship between emotional intelligence and behavior in bystanders to bullying ($P < 0.05$).

Conclusion: The research findings showed that there is a significant relationship between emotional intelligence and behavior in bystanders to bullying. The results of the equation model indicated that students' moral reasoning can play a significant mediating role in the relationship between emotional intelligence variables and behavior in bystanders and lead to an increase in the level of effectiveness.

Keywords: Moral Reasoning; Emotional Intelligence; Student; Bystander Behavior; Bullying

Corresponding Author: Hossein Souri; **Email:** hossein.souri@pnu.ac.ir

Received: August 15, 2023; **Accepted:** October 01, 2023; **Published Online:** October 15, 2023

Please cite this article as:

Souri H, Koopaii MB, Safari E. The Mediating Role of Moral Reasoning in the Relationship between Emotional Intelligence and Behavior in Bystanders to Bullying. Faṣlnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics. 2023; 17(48): e6.

مجله اخلاق پزشکی

دوره هفدهم، شماره چهل و هشتم، ۱۴۰۲

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

نقش واسطه‌ای استدلال اخلاقی در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری

حسین سوری^{۱*}، محمدباقر کوپایی^۲، اسمعیل صفری^۳

۱. گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۳. گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: امروزه که محیط‌های اجتماعی به سرعت در حال تغییر هستند، مهارت‌های اجتماعی نقش اساسی در فرآیند میانجی‌گری بین عوامل هوش هیجانی و عملکرد افراد دارند. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای استدلال اخلاقی در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری است.

روش: این پژوهش همبستگی از نوع مدل معادلات ساختاری است. جامعه مورد نظر دانش‌آموزان پسر و دختر متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. نمونه پژوهش حاضر شامل ۳۱۰ دانش‌آموز که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان به مقیاس‌های آزمون تبیین مسائل (Rest) و همکاران، هوش هیجانی (Bar-On) و نقش شرکت‌کنندگان (Salmivalli و همکاران) پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل معادلات ساختاری به وسیله نرم‌افزار Smart PLS 3 انجام گرفت.

ملاحظات اخلاقی: ملاحظات اخلاقی از جمله توضیح هدف پژوهش، محرمانه‌ماندن هویت پرسش‌شوندگان، اطمینان از محرمانه‌بودن پاسخ‌ها از پژوهش رعایت گردید. شرکت‌کنندگان در پاسخ‌دادن به پرسشنامه‌ها آزاد بودند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد تمامی ضرایب معناداری (t-value) از ۱/۹۶ بیشتر بود، مقادیر R² برای مؤلفه‌های درون‌زای پژوهش در طیف ۰/۵۳ تا ۰/۹۳ و همچنین نتایج مقادیر Q² برای تمامی سازه‌های مدل در طیف ۰/۲۷ تا ۰/۶۱ قرار دارد که این امر معناداربودن تمامی روابط میان مؤلفه‌ها را در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد. بر اساس نتایج، هوش هیجانی بر رفتار شاهدان قلدری و استدلال اخلاقی تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین نتایج نشان داد عدد معناداری و ضریب غیر مستقیم به ترتیب برابر با ۸/۲۶ و ۰/۴۵ به این معنی که استدلال اخلاقی در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری نقش واسطه‌ای دارد ($P < 0.05$).

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان داد که بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری رابطه معناداری وجود دارد. نتایج مدل معادلات نشان داد که استدلال اخلاقی دانش‌آموزان قادر است در ارتباط بین متغیرهای هوش هیجانی و رفتار شاهدان نقش واسطه‌ای معناداری ایفا کند و باعث افزایش تأثیرگذاری گردد.

واژگان کلیدی: استدلال اخلاقی؛ هوش هیجانی؛ دانش‌آموز؛ رفتار شاهدان؛ قلدری

نویسنده مسئول: حسین سوری؛ پست الکترونیک: hossein.souri@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۹؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۲۳

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Souri H, Koopai MB, Safari E. The Mediating Role of Moral Reasoning in the Relationship between Emotional Intelligence and Behavior in Bystanders to Bullying. Faşlnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics. 2023; 17(48): e6.

مقدمه

مفهوم هوش هیجانی در دهه‌های گذشته به میزان قابل توجهی مورد توجه محققان قرار گرفته است و به عنوان یک منبع حیاتی به افراد برای مقابله با چالش‌ها کمک می‌کند. پژوهشگران خاطر نشان کرده‌اند که هوش هیجانی یک مؤلفه روان‌شناختی مهم است و بر جنبه‌های مختلف زندگی روزمره و سلامتی تأثیر می‌گذارد (۱-۳). مطالعات متعددی هوش هیجانی را بررسی کرده‌اند، زیرا نقش مهمی در فرآیندهای شناختی درگیر در توجه و موقعیت‌هایی که نیاز به خودکنترلی دارد، ایفا می‌کند (۴). هوش هیجانی به توانایی درک درست محیط، خود انگیزی، شناخت و کنترل احساسات خود و دیگران اشاره می‌کند، به طوری که این فرایند بتواند جریان تفکر و ارتباطات را تسهیل نماید (۵-۶). هوش هیجانی به عنوان یک توانایی و صفت طبقه‌بندی شده است و شکلی از هوش ذاتی متشکل از چندین ظرفیت است که بر نحوه درک و مدیریت احساسات خود و احساسات دیگران تأثیر می‌گذارد (۴، ۷-۸). در نهایت هوش هیجانی توانایی ارتقای تفکر سازگارانه و درک معنا و پیامدهای هیجانات است. این فرآیند مدیریت، تنظیم و انطباق به فرد اجازه می‌دهد تا از نظر فکری، اجتماعی و هیجانی رشد کند (۹). هوش هیجانی می‌تواند توسط سازه‌های روان‌شناختی مانند مرکز کنترل (۱۰)، خودکارآمدی (۱۱) و انگیزش (۱۲-۱۳) تحت تأثیر قرار گیرد. با توجه به ادبیات پژوهش هوش هیجانی اولین تسهیل‌کننده فرآیندهای ذهنی، تمرکز و خودکنترلی را در موقعیت‌های استرس‌آور فراهم می‌کند (۱۴). افراد با هوش هیجانی بالا بیشتر مستعد ایجاد روابط رضایت بخش و به دست‌آوردن نتایج فردی مطلوب هستند (۱۵). پژوهش نشان داده است که متغیرهای روان‌شناختی، از جمله هوش هیجانی با پریشانی روان‌شناختی کمتری مرتبط هستند (۱۶). علاوه بر شخصیت و رفتار، هوش هیجانی مجموعه‌ای از مهارت‌ها و قابلیت‌های غیر شناختی، از جمله همدلی و صداقت را نشان می‌دهد که بر توانایی فرد برای مقابله با خواسته‌های محیطی تأثیر می‌گذارد (۱۷). هوش هیجانی نقش کلیدی در تصمیم آگاهانه دارد (۱۸-۱۹) و قلدری اغلب تصمیم آگاهانه‌ای است و

می‌توان از طریق روش مستقیم یا جانشینی یاد گرفته شود (۲۰).

از دیگر متغیرها که می‌تواند بر هوش هیجانی اثرگذار باشد، رفتار شاهدان قلدری می‌باشد. توجه به واکنش‌های شاهدان قلدری ضروری است، زیرا شاهدان می‌توانند با مداخله در فرآیند قلدری بر شیوع قلدری تأثیر بگذارند (۲۱-۲۲). تحقیقات نشان می‌دهد که قلدری بخشی از روابط بین فردی است که در گروه همسالان وجود (۲۳). شاهدان افرادی هستند که در موقعیت‌های قلدری حاضر و ناظر هستند (۲۵-۲۴). افرادی که در معرض مشاهده رفتار قلدری قرار می‌گیرند می‌توانند طیفی از رفتارها را از خود نشان دهند و نقش‌های متفاوتی بگیرند: اول دستیاران، که از رفتار قلدری حمایت می‌کنند؛ دوم تقویت‌کننده قلدری، تقویت‌کننده‌ها با خنده و تشویق از قلدر حمایت می‌کنند؛ سوم بیگانه‌ها (خنثی)، در موضوع قلدری درگیر نمی‌شوند؛ چهارم، مدافعان قربانی، این افراد سعی می‌کنند شرایط قلدری را متوقف کنند، مدافعان قربانی کسانی هستند که سعی می‌کنند با گرفتن دو طرف از قربانیان حمایت کنند (۲۶). بنابراین رفتارهای شاهدان ممکن است از مداخله در حمایت از قربانیان، منفعل‌بودن و یا حمایت قلدر از متفاوت باشد (۲۴).

در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری متغیرهای زیادی می‌توانند به عنوان واسطه عمل کنند. Bandura نقش فرآیندهای اخلاقی خودنظارتی در رفتارهای منفی (قلدری) را مطرح کرده است (۲۷). استدلال اخلاقی مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده رفتارهای ضد اجتماعی مثل پرخاشگری و قلدری است (۲۸-۳۰). استدلال اخلاقی به معنای قابلیت درک و شناخت مشکلات اخلاقی با استفاده از ارزش‌ها و استانداردهای فردی به منظور اقدام مناسب و رفتار اخلاقی است (۳۱). نتایج پژوهش Wang و همکاران (۲۸) نشان داد که استدلال اخلاقی ارتباط بین عدم درگیری اخلاقی و قلدری در فضای مجازی را تعدیل می‌کند. برخی از محققان، برای مثال Fernandez & Extremera (۳۲) و Rietti (۳۳) بر بعد هیجانی قضاوت اخلاقی تأکید کردند. Fernandez & Extremera (۳۲) معتقدند که هیجانات اغلب بر تصمیمات

اخلاقی افراد تأثیر می‌گذارند. Kohlberg فرض می‌کند که استدلال اخلاقی عامل مهمی در قضاوت اخلاقی است (۳۴). امروزه که محیط‌های اجتماعی به سرعت در حال تغییر هستند، به نظر می‌رسد اهمیت استدلال اخلاقی و بلوغ هیجانی در بین تمام گروه‌های سنی به ویژه جوانان کاهش می‌ابد (۳۵).

بنابراین با توجه به ادبیات و مرور پیشینه پژوهشی مطالعه حاضر هدف از انجام این پژوهش بررسی رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری با واسطه‌گری استدلال اخلاقی می‌باشد، به عبارت دیگر با توجه به مرور ادبیات و پژوهش‌های انجام شده (۱۴، ۱۹-۱۸، ۲۹-۲۸) فرض می‌شود که استدلال اخلاقی در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری به صورت واسطه عمل کند. در مجموع با توجه به ادبیات موضوع پژوهش می‌توان فرضیه‌های زیر را مطرح نمود.

- ۱- هوش هیجانی بر رفتار شاهدان قلدری تأثیر مستقیم و معناداری دارد.
- ۲- هوش هیجانی بر استدلال اخلاقی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.
- ۳- استدلال اخلاقی بر رفتار شاهدان قلدری تأثیر مستقیم و معناداری دارد.
- ۴- هوش هیجانی از طریق استدلال اخلاقی بر رفتار شاهدان قلدری تأثیر غیر مستقیم و معناداری دارد.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

روش

طرح پژوهش، مدل معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان ساکن دختر و پسر شهرستان خرم‌آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱ بود. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود. نحوه انتخاب نمونه‌ها به این صورت بود که ابتدا از بین دبیرستان‌های شهر

خرم‌آباد ۷ دبیرستان پسر و ۷ دبیرستان دختر انتخاب شد و در مرحله بعد از بین کلاس‌های هر دبیرستان دو کلاس انتخاب شد و در مرحله بعدی از بین دانش‌آموزان این کلاس‌ها ۳۲۵ دانش‌آموز به صورت تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه و نمونه‌ها که مدت دو ماه به طول انجامید، تعداد ۱۵ پرسشنامه به علت پاسخدهی ناقص حذف گردید و در نهایت تعداد ۳۱۰ پرسشنامه در تحلیل وارد گردید.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج‌شده و همچنین برای برازش مدل ساختاری از مهم‌ترین معیارهای «اعداد معناداری z»، «معیار R Squares یا R^2 » و «معیار Q^2 » استفاده شد. در بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری از معیار SRMR بهره گرفته شد.

ابزارهای مورد استفاده در پژوهش حاضر عبارتند از:

- ۱- مقیاس نقش شرکت‌کنندگان (رفتار شاهدان (PRS) (۳۶). این آزمون ۴۸ آیتم دارد، به آیتم‌ها در یک مقیاس لیکرت سه درجه‌ای (صفر= هرگز، ۱= گاهی اوقات، ۲= اغلب) پاسخ داده می‌شود. در تحقیق Salmivalli و همکاران همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های دستیار قلدر ۰/۸۱، تقویت‌کننده قلدری ۰/۹۱، خنثی ۰/۸۹ و مدافع قربانی ۰/۹۳ گزارش کردند (۳۶). در تحقیق Xie & Ngai (۳۷) سه خرده‌مقیاس به دست آمد و همسانی درونی برای طرفدار قلدر ۰/۷۱، خنثی ۰/۸۰ و مدافع قربانی ۰/۸۷ را گزارش کردند. همچنین در پژوهش (۳۸) Pouwels, Lansu & Cillessen همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ برای مدافع قربانی ۰/۸۴، خنثی ۰/۷۸، تقویت‌کننده ۰/۷۳ و دستیار قلدر ۰/۶۹ گزارش دادند (۳۹). Thornberg & Jungert ضریب همسانی درونی این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ را ۰/۸۲ به دست آوردند. در پژوهش سوری و همکاران (۳۶) پایایی نسخه فارسی مدل ۴ عاملی و ۳ عاملی مقیاس نقش شاهدان از طریق روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ) بررسی شد. دامنه ضرایب آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس‌ها از ۰/۸۰ تا ۰/۹۱ در نوسان بود،

همچنین ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۹۰ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی مدل ۳ عاملی (طرفدار قلدر - نقش تقویت‌کننده، نقش دستیار - ، نقش مدافع قربانی و نقش خنثی) از برازش قابل قبولی تری برخوردار بود. در این پژوهش برای روایی پرسشنامه‌ها از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج‌شده استفاده و نتایج در جدول ۱ گزارش شده است.

۲- برای اندازه‌گیری استدلال اخلاقی از آزمون تبیین مسائل که توسط Rest به نقل از Gungordu و همکاران (۴۰) طراحی شد، استفاده گردید. این ابزار شامل سه معماهای اخلاقی (معمای داروساز، دانش‌آموز و زندانی) است. به دنبال هر داستان ۱۲ سؤال با استفاده با مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت مطرح می‌شود که شرکت‌کننده باید آن‌ها را از کم اهمیت تا بااهمیت‌ترین مشخص کند. اعتبار پرسشنامه توسط Rest به نقل از Gungordu و همکاران (۴۰) در طول یک دوره بیست ساله با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ تا ۰/۸۰ گزارش شد. همچنین همسانی درونی مقیاس به روش آلفای کرونباخ در پژوهش‌های van Goethem و همکاران (۴۱) ۰/۸۲ گزارش دادند که نشان‌دهنده قابلیت استفاده از این مقیاس می‌باشد. در این پژوهش برای روایی پرسشنامه‌ها از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج‌شده استفاده و نتایج در جدول ۱ گزارش شده است.

۳- پرسشنامه هوش هیجانی توسط Bar-On به نقل از Navarro و همکاران (۴۲) ساخته شد. این پرسشنامه ۹۰ سؤال و ۱۵ خرده‌مقیاس دارد. برخی از سؤالات به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. به سؤالات در طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای برای سؤالات با محتوای مثبت از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) و برای سؤالات با محتوای معکوس از ۵ (کاملاً مخالف) تا ۱ (کاملاً موافق) نمره‌گذاری می‌شود. پایایی و روایی این پرسشنامه در مطالعات گوناگون مورد تأیید قرار

گرفته است (۴۳-۴۶). در تحقیق Lopez-Zafra و همکاران (۴۷) و Parker, Keefer & Wood (۴۸) همسانی درونی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و ضریب همبستگی اسپیرمن - براون ۰/۷۷ گزارش شد. همچنین در مطالعه Gartani & Zarhbouh (۴۹) نمره‌های پرسشنامه دارای شواهد قابل اعتمادی از اعتبار بر اساس همبستگی مثبت (۰/۶۵ برای درون فردی، ۰/۵۰ برای بین فردی، ۰/۵۲ برای مدیریت استرس و ۰/۵۳ برای سازگاری) با گویه‌های خود است. در این پژوهش برای روایی پرسشنامه‌ها از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج‌شده استفاده و نتایج در جدول ۱ گزارش شده است.

یافته‌ها

بررسی اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهش حاضر نشان داد، ۶۳/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان پسر و ۳۶/۶ درصد دختر بوده‌اند. همچنین بیشترین درصد فراوانی با میزان ۵۸/۱ درصد مربوط به پاسخگویان در پایه دوازدهم بوده و کمترین درصد فراوانی با میزان ۱۱/۸ درصد نیز به افراد در پایه دهم تعلق داشت.

همچنین مطابق با الگوریتم تحلیل مدل‌ها در روش PLS، برای بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری از معیارهای پایایی شاخص (ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی) و روایی استفاده شده است. طبق نتایج، در میان بارهای عاملی سؤالات، تنها بار عاملی سؤال دوم مربوط به تحمل فشار روانی و سؤال پنجم مربوط به کنترل تکانش (از ابعاد هوش هیجانی) کمتر از ۰/۴ بوده و در تحلیل‌های بعدی حذف شد تا سایر معیارها تحت تأثیر آن قرار نگیرند و سایر سؤالات و ابعاد از بار عاملی مناسبی برخوردار بودند. نتایج مربوط به پایایی و روایی نیز در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون پایایی و روایی

مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
رفتار شاهدان قلدری	۰/۸۹	۰/۹۲	۰/۵۰	تحمل فشار روانی	۰/۸۳	۰/۹۲	۰/۷۵
طرفدار قلدر	۰/۷۹	۰/۸۸	۰/۵۴	خود شکوفایی	۰/۷۹	۰/۸۷	۰/۵۵
مدافع قربانی	۰/۸۱	۰/۹۲	۰/۶۰	خودآگاهی هیجانی	۰/۸۰	۰/۸۸	۰/۵۹
خنثی	۰/۸۵	۰/۹۱	۰/۵۹	واقع‌گرایی	۰/۷۷	۰/۸۱	۰/۵۵
استدلال اخلاقی	۰/۸۵	۰/۹۱	۰/۵۹	روابط بین فردی	۰/۷۵	۰/۸۲	۰/۵۸
معمای داروساز	۰/۸۷	۰/۹۱	۰/۶۷	خوش بینی	۰/۸۰	۰/۸۷	۰/۶۱
معمای دانش‌آموز	۰/۷۳	۰/۸۸	۰/۵۸	عزت نفس	۰/۸۱	۰/۸۸	۰/۶۲
معمای زندانی	۰/۸۴	۰/۹۰	۰/۶۶	کنترل تکانش	۰/۸۰	۰/۸۸	۰/۶۳
هوش هیجانی	۰/۸۲	۰/۸۹	۰/۵۵	انعطاف‌پذیری	۰/۷۸	۰/۸۳	۰/۵۶
حل مسأله	۰/۸۵	۰/۹۱	۰/۶۷	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۷۱	۰/۷۸	۰/۴۸
شادمانی	۰/۸۸	۰/۹۲	۰/۷۰	همدلی	۰/۷۹	۰/۸۲	۰/۵۳
استقلال	۰/۸۰	۰/۹۱	۰/۶۵	خود ابرازی	۰/۷۸	۰/۸۲	۰/۵۲

میانگین واریانس استخراج شده (AVE) Average Variance Extracted

همانطور که مشاهده می‌شود، مقدار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ محاسبه شده است که حاکی از پایایی و برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری دارد. همچنین مقدار برآورد شده معیار AVE برای تمامی متغیرهای مرتبه اول و دوم در بالاتر از ۰/۵ قرار دارد که نشان از مناسب بودن این معیار داشته و روایی همگرای آن‌ها نیز تأیید می‌گردد. تنها در خصوص مؤلفه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (از ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی) مقدار این شاخص در کمتر از ۰/۵ بوده (AVE=0.48) که اقدام به بررسی سؤالات این مؤلفه‌ها گردید تا با حذف سؤال یا سؤالاتی که از کمترین مقدار بار عاملی برخوردارند، مقدار این معیار افزایش یابد. در واقع با حذف سؤالات دوم از این مؤلفه (با بار عاملی ۰/۴۱) مقدار روایی همگرا بهبود یافته و روایی آن تأیید گردید.

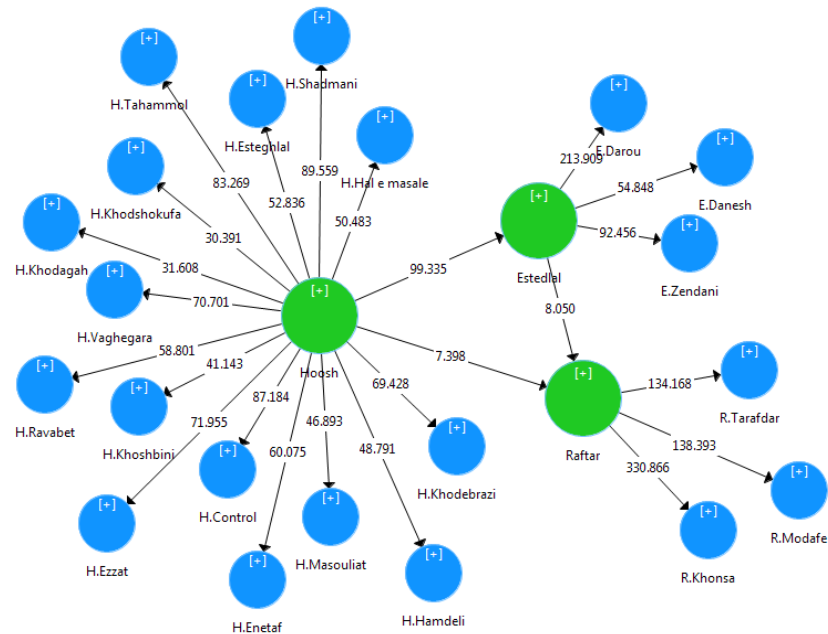
از سوی دیگر، برای بررسی برازش مدل ساختاری از مهم‌ترین معیارهای «اعداد معناداری z»، «معیار R Squares یا R^2 » و «معیار Q^2 » استفاده می‌شود (۵۰). طبق نتایج، تمامی ضرایب معناداری t از ۱/۹۶ بیشتر بوده که این امر معنادار بودن تمامی روابط میان مؤلفه‌ها را در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد و می‌توان برازش بخش ساختاری را از طریق این معیار تأیید نمود (این نتیجه برای آزمون فرضیات در ادامه مورد بحث قرار می‌گیرد). نتایج سایر معیارها در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۲: معیارهای برازش بخش ساختاری

مؤلفه‌های پژوهش	ضریب تعیین	Q^2
رفتار شاهدان قلدری	۰/۸۸	۰/۶۱
طرفدار قلدر	۰/۸۶	۰/۴۲
مدافع قربانی	۰/۸۶	۰/۴۶
خنثی	۰/۹۳	۰/۵۳
استدلال اخلاقی	۰/۸۵	۰/۵۲
معمای داروساز	۰/۸۹	۰/۵۴
معمای دانش‌آموز	۰/۷۳	۰/۳۳
معمای زندانی	۰/۸۰	۰/۵۰
هوش هیجانی	-	۰/۵۱
حل مسأله	۰/۷۶	۰/۵۱
شادمانی	۰/۸۲	۰/۵۹
استقلال	۰/۷۴	۰/۴۳
تحمل فشار روانی	۰/۷۹	۰/۵۰
خود شکوفایی	۰/۶۴	۰/۴۰
خودآگاهی هیجانی	۰/۵۳	۰/۳۶
واقع گرایی	۰/۷۳	۰/۳۸
روابط بین فردی	۰/۷۴	۰/۳۷
خوش‌بینی	۰/۶۰	۰/۴۲
عزت نفس	۰/۷۲	۰/۴۳
کنترل تکانش	۰/۷۵	۰/۵۵
انعطاف‌پذیری	۰/۷۳	۰/۲۷
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۶۴	۰/۲۸
همدلی	۰/۶۶	۰/۴۲
خود ابرازی	۰/۷۲	۰/۴۱

در خصوص ضرایب R^2 گفتنی است که سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان میزان ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای R^2 در نظر گرفته می‌شوند (۵۱). مطابق با نتایج، مقادیر R^2 برای مؤلفه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که در طیف ۰/۵۳ تا ۰/۹۳ قرار دارد و با توجه به سه مقدار ملاک، برازش قوی مدل ساختاری تأیید می‌گردد. در خصوص معیار Q^2 ، چنانچه یک سازه یکی از مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب کند، به ترتیب حاکی از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه‌های برون‌زای مدل می‌باشد (۵۱). با توجه به نتایج مقادیر Q^2 برای تمامی سازه‌های مدل در طیف ۰/۲۷ تا ۰/۶۱ قرار دارد که نشان از قدرت متوسط تا قوی پیش‌بینی مدل دارد و و بدین طریق برازش مناسب مدل ساختاری تأیید می‌شود.

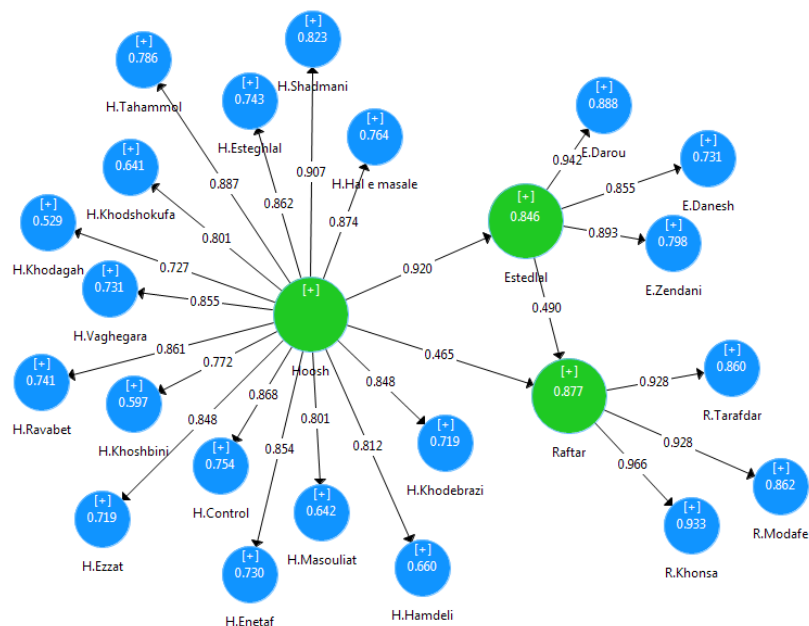
در بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری از معیار SRMR بهره گرفته شد. Tenenhaus (۵۲) مقدار مطلوب این شاخص را کمتر از ۰/۰۸ معرفی نموده است. با توجه به نتایج، مقدار ۰/۰۷۲ حصول شده برای SRMR، نشان از برازش کلی مدل دارد و اعتبار مدل پژوهش تأیید می‌گردد. حال پس از بررسی برازش، می‌توان به بررسی و ارزیابی فرضیه‌های تحقیق پرداخت که ابتدا به بررسی ضرایب معناداری (مقادیر t-value) مربوط به هر یک از فرضیه‌ها طبق شکل ۱ پرداخته می‌شود.

شکل ۱: مدل معادله ساختاری همراه با ضرایب معناداری (t-value) برای آزمون فرضیات

نتایج نشان می‌دهد که ضرایب معناداری مسیرهای میان متغیرها بیشتر از ۱/۹۶ است که این مطلب حاکی از معنی‌دار بودن فرضیه‌های پژوهش و تأثیر متغیرها می‌باشد و باعث تأیید شدن فرضیه‌ها می‌گردد. اکنون نوبت به بررسی شدت این

تأثیرات می‌رسد. شکل زیر ضریب استاندارد شده مسیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۲: مدل معادله ساختاری همراه با ضرایب مسیر برای آزمون فرضیات

بر اساس نتایج، درخصوص تأثیرگذاری هوش هیجانی بر رفتار شاهدان قلدری و استدلال اخلاقی، با توجه به اینکه مقدار آماره t به ترتیب برابر با $۷/۴۰$ و $۹۹/۳۴$ (بزرگ‌تر از $۱/۹۶$) است، می‌توان نتیجه گرفت که ضریب مسیر صفر نبوده و در سطح اطمینان ۹۵ این روابط معنادار می‌باشد. ضریب مسیر محاسبه‌شده نیز مثبت بوده و به ترتیب برابر با $۰/۴۷$ و $۰/۹۲$ است. از این رو می‌توان بیان داشت که هوش هیجانی دانش‌آموزان بر هر کدام از متغیرهای وابسته (رفتار شاهدان قلدری و استدلال اخلاقی) تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین درخصوص فرضیه سوم پژوهش (تأثیر استدلال اخلاقی بر رفتار شاهدان قلدری)، با توجه به اینکه مقدار آماره t برابر با $۸/۰۵$ و بزرگ‌تر از $۱/۹۶$ است، می‌توان نتیجه گرفت که در سطح اطمینان ۹۵ این رابطه معنادار می‌باشد. در واقع استدلال اخلاقی دانش‌آموزان بر رفتار شاهدان قلدری تأثیر مثبت و معناداری دارد. نهایتاً اینکه نتیجه آزمون فرضیه چهارم پژوهش مبنی بر تأثیر غیر مستقیم هوش هیجانی بر رفتار شاهدان قلدری از طریق استدلال اخلاقی، نشان داد که عدد معناداری و ضریب غیر مستقیم به ترتیب برابر با $۸/۲۶$ و $۰/۴۵$ می‌باشد، بدین معنا که استدلال اخلاقی دانش‌آموزان قادر است در ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته نقش میانجی معناداری ایفا کند و باعث افزایش تأثیرگذاری گردد.

بحث

نتایج تحلیل مدل معادلات ساختاری پژوهش حاضر نشان داد که تمامی سازه‌های مدل قدرت متوسط تا قوی پیش‌بینی مدل دارد و بدین طریق برازش مناسب مدل ساختاری تأیید می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری رابطه معناداری وجود دارد. در توضیح نتایج می‌توان بیان کرد در واقع افراد در یک وضعیت قلدری به سادگی عمل نمی‌کنند، بلکه تفسیرهای خود را از آنچه که در وضعیت قلدری در حال اتفاق است، برای تعیین نوع رفتار خود مورد استفاده قرار می‌دهند. با توجه به یافته‌های پژوهش که نشان داد بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری رابطه معناداری وجود دارد. به عبارتی دیگر افراد با سطح هوش

هیجانی بالاتر در مواقعی که شاهد قلدری هستند، کنترل شده‌تر عمل می‌کنند و می‌توان استدلال کردند که این افراد با سطح بالایی از هوش هیجانی مهارت‌های خاصی در رابطه با ارزیابی و تنظیم هیجان‌ها دارند و در نتیجه می‌توانند هیجان‌ها را در خود و دیگران تنظیم کنند تا به پیامدهای انطباقی مختلفی دست یابند. در واقع هوش هیجانی تسهیل‌کننده فرآیندهای ذهنی، تمرکز و خودکنترلی را در موقعیت‌های استرس‌آور فراهم می‌کند. این تبیین با نتایج پژوهش‌های Mudiono (۱۸)، Dolev & Leshem (۱۹)، Puertas Molero و همکاران (۱۴) و Parker و همکاران (۱۵) همخوانی دارد.

یافته‌های حاصل از مدل معادلات ساختاری پژوهش حاضر نشان می‌دهد هوش هیجانی بر رفتار شاهدان قلدری و استدلال اخلاقی معنادار می‌باشد. از این رو می‌توان بیان داشت که هوش هیجانی دانش‌آموزان بر هر کدام از متغیرهای وابسته (رفتار شاهدان قلدری و استدلال اخلاقی) تأثیر مثبت و معناداری دارد. در تبیین نتایج بالا می‌توان بیان کرد هوش هیجانی قدرت سازش‌پذیری افراد را بالا می‌برد تا به عوامل و فشارهای محیطی پاسخ مناسبی بدهیم. به عبارت دیگر هوش هیجانی باعث ارتباط بهینه، کنترل خود و انگیزه‌های افراد می‌شود و این می‌تواند در مواقعی که شاهد رفتار قلدری هستند سازگاری و مدیریت هیجانات خود را در دست بگیرند. رابطه استدلال اخلاقی بر رفتار شاهدان قلدری، با توجه به نتایج معنادار می‌باشد. در واقع استدلال اخلاقی دانش‌آموزان بر رفتار شاهدان قلدری تأثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به این یافته می‌توان بیان کرد استدلال اخلاقی، یعنی توانایی شناخت مشکلات اخلاقی، اجتماعی و درک آن‌ها و اقدام مناسب در افراد باعث می‌شود که رفتارهای ضد اجتماعی مانند قلدری و پرخاشگری کمتر و رفتارهای مطلوب و جامعه‌پسند بیشتر نشان دهند. به عبارت دیگر افرادی که استدلال اخلاقی بالاتری دارند ارزیابی اخلاقی بالاتر و ارزش‌های اخلاقی جامعه‌پسندتری دارند و در زمانی شاهد قلدری هستند رفتارهای دفاع از قربانی از خود نشان می‌دهند و یا به عنوان شاهدان خنثی عمل کنند. این تفسیر با نتایج

فرآیند استدلال آگاهانه درباره خوبی و بدی اعمال است و می‌تواند مکانیزم‌های شناختی افراد را فعال کند، تبیین کرد. بنابراین نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد درک معیارهای اخلاقی باعث مهارت‌های شناختی می‌شود و در نتیجه رفتار قلدری و پرخاشگری افراد کاهش پیدا می‌کند. در واقع هرچند که افراد استدلال اخلاقی بالاتری داشته باشند، خودپنداره فرد قوی‌تر و در نتیجه ناهمخوانی در تفکر و عمل اخلاقی خود را درمی‌یابد و در جهت حل آن گام برمی‌دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای استدلال اخلاقی در ارتباط بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری در بین نوجوانان پسر انجام شد. یافته‌های پژوهش حاضر تمامی روابط میان مؤلفه‌ها را در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد و می‌توان برآزش بخش ساختاری را از طریق این معیار تأیید نمود. این یافته نشان می‌دهد نشانگرهای انتخابی جهت اندازه‌گیری سازه‌های مدل از دقت لازم برخوردار هستند. نتایج نشان می‌دهد که ضرایب معناداری مسیرهای میان متغیرها بیشتر از ۱/۹۶ است که این مطلب حاکی از معنی‌دار بودن فرضیه‌های پژوهش و تأثیر متغیرها می‌باشد و باعث تأیید شدن فرضیه‌ها می‌گردد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به اهمیت سنین نوجوانی و نقش مهمی که هوش هیجانی و سازگاری هیجانی در شکل‌گیری شخصیت نوجوانان دارد، به نظر می‌رسد یکی از ابعاد مهم در نوجوانان، هوش هیجانی و توانایی خودتنظیمی در مواقعی که شاهد قلدری هستند، می‌باشد. استدلال اخلاقی دانش‌آموزان قادر است در ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته نقش واسطه‌ای معناداری ایفا کند و باعث افزایش تأثیرگذاری گردد.

این پژوهش به مانند سایر مطالعات بدون محدودیت نبوده است. نخستین و مهم‌ترین محدودیت این مطالعه استفاده از ابزارهای خودگزارش‌دهی است. جامعه آماری این پژوهش فقط شامل دانش‌آموزان مقطع دبیرستان است و دیگر آنکه از یک

مطالعات Parker و همکاران (۱۵) و Bunce و همکاران (۱۶) همسو می‌باشد. این همسویی می‌تواند بخاطر این باشد که هوش هیجانی دربرگیرنده شایستگی‌ها و مهارت‌هایی است که رفتار هوشمندانه را تحت تأثیر قرار می‌دهند و افراد با هوش هیجانی بالا در درک خود و دیگران کارآمد بوده، با دیگران ارتباط مناسب برقرار نموده و قادر به سازگاری و مقابله مناسب با محیط خود هستند. همچنین استدلال اخلاقی که با استفاده از ارزش‌ها و اصول که مورد قبول فرد است باید‌ها و نباید‌ها را مشخص می‌کند و افرادی که استدلال اخلاقی بالاتری دارند به ارزش‌ها و اهدافشان متعهد هستند و رفتار و عواطف را در زندگی شخصی به شکل مسئولانه‌ای افزایش می‌دهند.

نتایج نشان داد که استدلال اخلاقی دانش‌آموزان قادر است در ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته نقش واسطه‌ای معناداری ایفا کند و باعث افزایش تأثیرگذاری گردد. به عبارتی دیگر استدلال اخلاقی می‌تواند به عنوان یک ضربه‌گیر در رابطه بین هوش هیجانی و رفتار شاهدان قلدری عمل کند. بر همین اساس استدلال اخلاقی الگویی مهم در جلوگیری از رفتار قلدری و ابعاد مربوط به آن می‌باشد و افزایش این ساختار در کاهش رفتار آسیب‌زا قلدرانه و پرخاشگرانه نقش دارد. استدلال اخلاقی بعد شناختی قضاوت اخلاقی می‌باشد و با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان پیش‌بینی کرد در زمانی که افراد به عنوان شاهد قلدری در وضعیت‌های خشن و زورگویی حضور دارند، این افرادی اگر استدلال اخلاقی بالاتری داشته باشند رفتارهای مطلوب مانند کمک به قربانیان از خود بروز می‌دهند و یا سعی می‌کنند که رفتار قلدر را متوقف کنند. بنابراین استدلال اخلاقی به عنوان یک ضربه‌گیر می‌تواند اثرات رفتارهای پرخاشگرانه شاهدان قلدری را تعدیل کند و حس مسئولیت‌پذیری افراد را بالاتر ببرد، در نتیجه این باعث تعیین رفتار شاهدان قلدری می‌شود. این یافته با پژوهش‌های Malti, Gasser & Gutzwiller- Helfenfinger (۲۹)، Yang & Wang (۳۰)، Cheng (۳۴) و Wang (۲۸) و همکاران هماهنگ می‌باشد. این همسویی با نتایج پژوهش‌ها را می‌توان با توجه به اینکه استدلال اخلاقی

منطقه جغرافیایی (یک شهرستان) انتخاب شده‌اند. از این رو در تعمیم یافته‌های آن به سایر دوره‌های تحصیلی و سایر مناطق جغرافیایی باید احتیاط کرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که مشابه این مطالعه با جامعه‌های آماری دیگر انجام شود، همچنین در مطالعات آتی به مقایسه جنسیت در رفتار شاهدان و استدلال اخلاقی پرداخته شود.

مشارکت نویسندگان

حسین سوری: ایده نخستین، نگارش، تدوین، نظارت و راهنمایی مقاله.
محمدباقر کوپایی: تحلیل آماری و نظارت بر جمع‌آوری داده‌ها.
اسمعیل صفری: جمع‌آوری داده‌ها، جمع‌بندی و گردآوری منابع.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

References

1. Pirsoul T, Parmentier M, Sovet L, Nils F. Emotional intelligence and career-related outcomes: A meta-analysis. *Human Resource Management Review*. 2023; 33(3): 1-53.
2. D'Amico A, Geraci A. Beyond emotional intelligence: The new construct of meta-emotional intelligence. *Frontiers in Psychology*. 2023; 14: 1096663.
3. Pérez-González JC, Saklofske DH, Mavroveli S. Trait emotional intelligence: Foundations, assessment and education. Madrid: Frontiers Media SA; 2020. p.608.
4. Quílez-Robres A, Usán P, Lozano-Blasco R, Salavera C. Emotional Intelligence and Academic Performance: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Thinking Skills and Creativity*. 2023; 11(38): 1-14.
5. Baucom BR, Sheng E, Christensen A, Georgiou PG, Narayanan SS, Atkins DC. Behaviorally-based couple therapies reduce emotional arousal during couple conflict. *Behaviour Research and Therapy*. 2015; 72: 49-55.
6. Bru-Luna L, Martí-Vilar M, Merino-Soto C, Cervera-Santiago J. Emotional Intelligence Measures: A Systematic Review. *Healthcare*. 2021; 9(12): 1-36.
7. Mayer JD, Salovey P, Caruso DR. Emotional intelligence: New ability or eclectic traits? *American Psychologist*. 2008; 63(6): 503-517.
8. O'Connor PJ, Hill A, Kaya M, Martin B. The measurement of emotional intelligence: A critical review of the literature and recommendations for researchers and practitioners. *Frontiers in Psychology*. 2019; 10(24): 1-24.
9. Brackett MA, Salovey P. Measuring emotional intelligence with the Mayer-Salovey-Caruso emotional intelligence test (MSCEIT). *Psicothema*. 2006; 18(1): 34-41.
10. Umaru Y, Umma A. Effect of Instruction in Emotional Intelligence Skills on Locus of Control and Academic Self-Efficacy among Junior Secondary School Students in Niger State, Nigeria. *Journal of Education and Practice*. 2015; 6(18): 164-169.
11. El-Adl A, Alkharusi H. Relationships between self-regulated learning strategies, learning motivation and mathematics achievement. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 2020; 15(1): 104-111.
12. Wilson N, Stupnisky R. Assessing Motivation as Predictors of Academic Success in Collegiate Aviation Classrooms. *The Collegiate Aviation Review International*. 2021; 39(2): 200-217.
13. Bembenuddy H. Sustaining motivation and academic delay of gratification: Analysis and applications. *Theory Into Practice*. 2022; 61(1): 75-88.
14. Puertas Molero P, Zurita Ortega F, Chacón Cuberos R, Castro Sánchez M, Ramírez Granizo IA, González Valero G. Emotional intelligence in the field of education: A meta-analysis. *Anales de Psicología*. 2020; 36(1):84-91.
15. Parker JD, Summerfeldt LJ, Walmsley C, O'Byrne R, Dave HP, Crane AG. Trait emotional intelligence and interpersonal relationships: Results from a 15-year longitudinal study. *Personality and Individual Differences*. 2021; 169: 110013.
16. Bunce L, Lonsdale AJ, King N, Childs J, Bennie R. Emotional intelligence and self-determined behaviour reduce psychological distress: Interactions with resilience in social work students in the UK. *The British Journal of Social Work*. 2019; 49(8): 2092-2111.
17. Husk KE, Lewis JM. Higher degree of impostor characteristics relates to lower self-perceived teaching ability and emotional intelligence. *The Clinical Teacher*. 2023; 5(20): 1-13.
18. Mudiono A. Teaching politeness for primary school students in Indonesia: Mediating role of self efficacy and self esteem of learners. *Journal of Social Studies Education Research*. 2019; 10(4): 427-445.
19. Dolev N, Leshem S. Developing emotional intelligence competence among teachers. *Teacher Development*. 2017; 21(1): 21-39.
20. Swearer SM, Wang C, Berry B, Myers ZR. Reducing bullying: Application of social cognitive theory. *Theory into Practice*. 2014; 53(4): 271-277.
21. Nocentini A, Colasante T, Malti T, Menesini E. In my defence or yours: Children's guilt subtypes and bystander roles in bullying. *European Journal of Developmental Psychology*. 2020; 17(6): 926-942.
22. Salmivalli C. Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*. 2010; 15(2): 112-120.
23. Maunder RE, Crafter S. School bullying from a sociocultural perspective. *Aggression and Violent Behavior*. 2018; 38: 13-20.
24. Thornberg R, Wänström L, Jungert T. Authoritative classroom climate and its relations to bullying victimization and bystander behaviors. *School Psychology International*. 2018; 39(6): 663-680.

25. Oh I, Hazler RJ. Contributions of personal and situational factors to bystanders' reactions to school bullying. *School Psychology International*. 2009; 30(3): 291-310.
26. Salmivalli C. Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory into Practice*. 2014; 53(4): 286-292.
27. Bussey K. The contribution of social cognitive theory to school bullying research and practice. *Theory into Practice*. 2023; 62(3): 293-305.
28. Wang X, Lei L, Liu D, Hu H. Moderating effects of moral reasoning and gender on the relation between moral disengagement and cyberbullying in adolescents. *Personality and Individual Differences*. 2016; 98: 244-249.
29. Malti T, Gasser L, Gutzwiller-Helfenfinger E. Children's interpretive understanding, moral judgments and emotion attributions: Relations to social behaviour. *British Journal of Developmental Psychology*. 2010; 28(2): 275-292.
30. Yang JP, Wang XC. Effect of moral disengagement on adolescents' aggressive behavior: Moderated mediating effect. *Acta Psychologica Sinica*. 2012; 44(8): 1075-1085.
31. Daniels DM. *Ethical leadership and moral reasoning: An empirical investigation*. Florida: Nova Southeastern University; 2009.
32. Fernandez-Berrocal P, Extremera N. About emotional intelligence and moral decisions. *Behavioral and Brain Sciences*. 2005; 28(4): 548-549.
33. Rietti S. Emotional intelligence and moral agency: Some worries and a suggestion. *Philosophical Psychology*. 2009; 22(2): 143-165.
34. Cheng C. The predictive effects of self-esteem, moral self and moral reasoning on delinquent behaviors of Hong Kong young people. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2014; 3: 133-145.
35. Negi SK, Rajkumari Y, Rana M. A deep dive into metacognition: Insightful tool for moral reasoning and emotional maturity. *Neuroscience Informatics*. 2022; 2(4): 100096.
36. Souri H, Kadivar P, Hafezi H, Hasanvand Amouzadeh M. Psychometric Properties of the Persian Version of the Participant Role Scales in Bullying School. *Educational and Scholastic Studies*. 2022; 11(2): 696-675. [Persian]
37. Xie H, Ngai SSY. Participant roles of peer bystanders in school bullying situations: Evidence from Wuhan, China. *Children and Youth Services Review*. 2020; 110: 104762.
38. Pouwels JL, Lansu TA, Cillessen AH. Adolescents' explicit and implicit evaluations of hypothetical and actual peers with different bullying participant roles. *Journal of Experimental Child Psychology*. 2017; 159: 219-241.
39. Thornberg R, Jungert T. Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy. *Journal of Adolescence*. 2013; 36(3): 475-483.
40. Gungordu N, Nabizadehchianeh G, O'Connor E, Ma W, Walker DI. Moral reasoning development: norms for Defining Issue Test-2 (DIT2). *Ethics & Behavior*. 2023; 33(7): 1-18.
41. van Goethem AA, van Hoof A, van Aken MA, Raaijmakers QA, Boom J, de Castro BO. The role of adolescents' morality and identity in volunteering. Age and gender differences in a process model. *Journal of Adolescence*. 2012; 35(3): 509-520.
42. Navarro-Roldán CP, Mateus-Gómez S, Botero Ruge C, Velez G. Validity and reliability of Spanish version of the EQ-i: YV [S] in Colombian children and youth. *International Journal of Psychological Research*. 2023; 16(1): 29-40.
43. McCrimmon AW, Bernier AS, McLeod J, Pagaling R, Montgomery JN, Kingston S, et al. Factor Structure of the Bar-On Emotional Quotient Inventory in Youth on the Autism Spectrum. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 2023; 41(6): 657-670.
44. Tommasi M, Sergi MR, Picconi L, Saggino A. The location of emotional intelligence measured by EQ-i in the personality and cognitive space: Are there gender differences? *Frontiers in Psychology*. 2023; 13: 985847.
45. Davis SK, Wigelsworth M. Structural and predictive properties of the emotional quotient inventory youth version-short form (EQ-i: YV [S]). *Journal of Personality Assessment*. 2018; 100(2): 197-206.
46. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) 1. *Psicothema*. 2006; 18(1): 13-25.
47. Lopez-Zafra E, Ramos-Álvarez MM, El Ghoudani K, Luque-Reca O, Augusto-Landa JM, Zarhouch B, et al. Social support and emotional intelligence as protective resources for well-being in Moroccan adolescents. *Frontiers in Psychology*. 2019; 10: 1529.
48. Parker JD, Keefer KV, Wood LM. Toward a brief multidimensional assessment of emotional intelligence:

Psychometric properties of the Emotional Quotient Inventory-Short Form. *Psychological Assessment*. 2011; 23(3): 762-777.

49. Gartani W, Zarhbouh B. Relationship between Measures of Emotional Intelligence and Alexithymia among Moroccan Students. *Pakistan Journal of Psychological Research*. 2023; 38(1): 83-95.

50. Davari A, Rezazadeh A. *Structural Equation Modeling with PLS Software*. Tehran: Jihaddaneshgahi Publishing Organization; 2014. Vol.1 p.274.

51. Ringle CM, Sarstedt M, Mitchell R, Gudergan SP. Partial least squares structural equation modeling in HRM research. *The International Journal of Human Resource Management*. 2020; 31(12): 1617-1643.

52. Tenenhaus G. Applying Partial Least Squares in Tourism and Hospitality Research. *Training and Development*. 2018; 14(1): 233-233.